

Inhoud

Deel 1 Algemene ontwikkelingen

1	Meertaligheid in de klas	27
1.1	Het Nederlands en de andere talen	27
1.2	Van een eentalig naar een meertalig verhaal	30
1.2.1	Zitten talen elkaar in de weg?	30
1.2.2	Taalachterstand of taalachterstelling?	31
1.2.3	Het Nederlands als heilige graal?	32
1.2.4	Wiens Nederlands?	34
1.2.5	Is mijn meertaligheid minder waard dan de jouwe?	35
1.3	Meertaligheid in het schoolvak Nederlands	35
1.4	Afsluiting	38
2	Digitalisering in het (taal)onderwijs	41
2.1	Ontwerpprincipes van ICT-rijke taallessen	42
2.1.1	Principe 1: Denk aan de basis	42
2.1.2	Principe 2: Maak gebruik van TPCCK	44
2.1.3	Principe 3: Bouw routines op	45
2.1.4	Principe 4: Vergeet toch ook niet te (laten) experimenteren	46
2.2	Het effect van de digitalisering op de inhoud van je les	47
2.3	Afsluiting	49
3	Burgerschap en onderwijs	51
3.1	Burgerschapsonderwijs: doelen en definitie	52
3.1.1	Waarom burgerschapsonderwijs?	52
3.1.2	Wat betekent burgerschap?	53
3.1.3	Visies op burgerschap en burgerschapsonderwijs	54
3.2	Burgerschap in de klas	56
3.2.1	Klas- en schoolklimaat	56
3.2.2	Didactische benaderingen voor een burgerschapscurriculum	58
3.3	Docentrollen: dilemma's	59
3.4	Afsluiting	62

4	De theorie achter leesmotivatie	65
4.1	Het begrip 'leesmotivatie'	66
4.2	Het begrip 'leesweerstand'	68
4.3	De relatie tussen leesmotivatie en leesvaardigheid	68
4.4	Leesmotivatie stimuleren	69
4.5	Effecten van investeren in leesmotivatie	71
4.6	Afsluiting	73
5	Toetsing van taalonderwijs	75
5.1	Curriculum en toetsing	76
5.1.1	Constructieve afstemming	78
5.1.2	Achterwaarts ontwerpen	79
5.2	Formatief evalueren	81
5.2.1	Formatief evalueren in de lessen Nederlands	82
5.3	Toetsen met een summatieve functie	86
5.4	Afsluiting	87

Deel 2 Communicatie

89

6	Genredidactiek	93
6.1	Het concept 'genre'	94
6.1.1	Genres in het schoolvak Nederlands	95
6.2	Didactische uitgangspunten	96
6.2.1	Uitgangspunt 1: Leer genrekennis aan	97
6.2.2	Uitgangspunt 2: Analyseer het genre door veel te lezen	98
6.2.3	Uitgangspunt 3: Oefen het genre door veel te schrijven	98
6.3	Van uitgangspunt naar lesidee	99
6.3.1	Kennis → lezen → schrijven	99
6.3.2	Lezen → kennis → schrijven	100
6.3.3	Schrijven → kennis → lezen	101
6.4	Afsluiting	102
7	Leesbegrip	105
7.1	Wat is leesbegrip?	105
7.2	Leesbegrip en leesonderwijs in de eenentwintigste eeuw	107
7.3	Didactische uitgangspunten	109
7.3.1	Uitgangspunt 1: Werk aan leesmotivatie	109
7.3.2	Uitgangspunt 2: Maak leesonderwijs interactief	110

7.3.3	Uitgangspunt 3: Maak lezen betekenisvol	110
7.3.4	Uitgangspunt 4: Schenk aandacht aan het leesproces	111
7.3.5	Uitgangspunt 5: Lees in de diepte	111
7.3.6	Uitgangspunt 6: Lees in de breedte	112
7.3.7	Uitgangspunt 7: Bied een breed spectrum aan verwerkingsopdrachten	113
7.4	Toetsing van leesbegrip	113
7.5	Afsluiting	115

8 Mondelinge taalvaardigheid 117

8.1	Kaders, visie op het schoolvak en onderwijsonderzoek	119
8.2	Uitgangspunt 1: Bied de vakdomeinspecifieke kennis en vaardigheden aan in een doorlopende leerlijn	120
8.2.1	Kennis	121
8.2.2	Vaardigheden	122
8.3	Uitgangspunt 2: Zorg voor integratie met andere vakdomeinen	122
8.4	Uitgangspunt 3: Werk in je lessen met de vijf succesfactoren voor goed spreekvaardigheidsonderwijs	123
8.4.1	Een veilig leerklimaat	124
8.4.2	Vijf strategieën voor formatief evalueren	125
8.5	Naar een motiverende didactiek	125
8.5.1	Strategie 1: Het verhelderen van leerdoelen en het delen van criteria voor succes	126
8.5.2	Strategie 2: Realiseren van effectieve discussies, taken en activiteiten die bewijs leveren voor leren	128
8.5.3	Strategie 3: Feedback geven gericht op verder leren	128
8.5.4	Strategie 4: Activeren van leerlingen als belangrijke informatiebronnen voor elkaar	129
8.5.5	Strategie 5: Activeren van leerlingen in het stimuleren van eigenaarschap over het eigen leren	131
8.6	Toetsing	131
8.7	Afsluiting	132

9 Retorica 135

9.1	Wat is retorica?	136
9.1.1	Taal als wapen	136
9.1.2	Overtuigen of manipuleren?	137
9.2	Didactische suggesties voor retorica	137
9.2.1	Vinden en ordenen	138
9.2.2	Logos	138

9.2.3	Ethos	140
9.2.4	Pathos	141
9.3	De vier stijldeugden	142
9.3.1	De eerste stijldeugd: foutloos spreken	142
9.3.2	De tweede stijldeugd: helder spreken	142
9.3.3	De derde stijldeugd: passend spreken	143
9.3.4	De vierde stijldeugd: fraai spreken	143
9.4	Schoolexamen mondelinge taalvaardigheid	144
9.5	Afsluiting	146
10	Schrijfvaardigheid	149
10.1	Hoe schrijven we?	150
10.2	Didactische uitgangspunten	152
10.2.1	Uitgangspunt 1: Laat leerlingen schrijven	153
10.2.2	Uitgangspunt 2: Werk aan (kennis over) schrijfstrategieën	153
10.2.3	Uitgangspunt 3: Zorg voor feedback	155
10.2.4	Uitgangspunt 4: Laat leerlingen samenwerken	156
10.2.5	Uitgangspunt 5: Stel doelen voor en met je leerlingen	156
10.3	Hoe beoordeel je schrijfvaardigheid?	157
10.4	Afsluiting	158
11	Creatief schrijven	161
11.1	Creatief schrijven vereist verbeeldingskracht	163
11.2	Het schrijfproces en het creatieve proces als probleemoplossingsprocessen	163
11.3	Het creatieve schrijfproces	165
11.4	Effectieve lessen creatief schrijven	166
11.4.1	Voorwaarde 1: Moedig de intrinsieke motivatie aan	166
11.4.2	Voorwaarde 2: Creëer een leeromgeving die creativiteit bevordert	168
11.4.3	Ontwerpprincipe 1: Leer creatieve denkstrategieën expliciet aan	169
11.4.4	Ontwerpprincipe 2: Bied mogelijkheden voor verbeelding en fantasie door keuze en ontdekking	171
11.5	Creatief schrijven in het curriculum Nederlands	172
11.6	Afsluiting	173

12 Het fenomeen taal in de klas	181
12.1 Kennis over taal in relatie tot taalvaardigheid	182
12.2 Kennis over taal als waardevol doel op zichzelf	183
12.3 Aandacht voor taal in de klas	185
12.3.1 Taalbeschouwing	186
12.3.2 Taalkunde	187
12.3.3 Taalbeschouwingsonderwijs in dit handboek	188
12.4 Afsluiting	190
13 Grammaticaonderwijs	193
13.1 Kritiek op traditioneel grammaticaonderwijs	194
13.1.1 Een traditionele didactische aanpak	194
13.1.2 Een traditionele grammaticale inhoud	195
13.2 Uitgangspunten voor betekenisvol grammaticaonderwijs	195
13.2.1 Werk vanuit taalkundige metaconcepten	196
13.2.2 Breng stapsgewijs begrip aan via voelen, vatten en verwerken	198
13.2.3 Leer leerlingen grammaticaal te redeneren	200
13.2.4 Leg relaties tussen grammatica en schrijfvaardigheid	203
13.2.5 Leg relaties tussen grammaticale inhouden bij Nederlands en grammaticale inhouden in andere talen	204
13.3 Afsluiting	204
14 Pragmatiek in de klas	207
14.1 Kernconcepten uit de pragmatiek	208
14.1.1 Taalhandelingen	208
14.1.2 Coöperatieprincipe	209
14.1.3 Conversationele implicatuur	209
14.1.4 Beleefdheid	210
14.2 Uitgangspunten voor het didactiseren van pragmatische concepten	211
14.2.1 Uitgangspunt 1: Werk inductief op basis van casussen	212
14.2.2 Uitgangspunt 2: Werk vergelijkenderwijs (op basis van echte (leerling)teksten)	213
14.2.3 Uitgangspunt 3: Besteed aandacht aan vorm, functie en context	213
14.2.4 Uitgangspunt 4: Koppel concrete teksten of gesprekken expliciet aan pragmatische concepten	215
14.3 Afsluiting	216

15	Taalvariatie in de klas	219
15.1	Verschillende perspectieven op taalvariatie	220
15.1.1	Geografische taalvariatie	220
15.1.2	Etnische taalvariatie	222
15.1.3	Sociale taalvariatie	223
15.1.4	Situationele taalvariatie	223
15.1.5	Veranderlijkheid van taalvariatie	224
15.2	Taalkundige concepten voor het duiden van taalvariatie	225
15.2.1	De drie T's	225
15.2.2	Indexicaliteit	226
15.2.3	Openlijk en bedekt prestige	226
15.3	De didactische aanpak van taalvariatie	227
15.3.1	Sociaal-culturele reflectie op taalvariatie	227
15.3.2	Taalvergelijking	228
15.3.3	Luistertaal	228
15.4	Afsluiting	229
16	Taalverandering	231
16.1	Taalverandering in de klas: wat en waarom?	232
16.2	Didactiek van taalverandering	233
16.2.1	Een voorbeeld van didactisering van een hedendaagse taalverandering	234
16.2.2	Een voorbeeld van didactisering van een oude taalverandering	238
16.3	Afsluiting	241
17	Spellingonderwijs	245
17.1	Het belang van spellingvaardigheid en dus spellingonderwijs	246
17.2	Spellinggeweten: een diepgeworteld verlangen	247
17.3	Spellingbewustzijn: weten wat je niet weet	249
17.4	Inzicht in plaats van ezelsbruggetjes	250
17.4.1	Fonologisch bewustzijn	251
17.4.2	Morfologisch bewustzijn	252
17.4.3	De psychologie van de werkwoordspelling	252
17.5	Afsluiting	254